

Сутність поняття "обдарованість" та її характерні риси

Обдарованість – це значне в порівнянні з віковими нормами випередження в розумовому розвитку або виключному розвитку спеціальним здібностей (музичних, художніх, спортивних та інш.). Обдарованість дітей може бути встановлена та вивчена тільки у процесі навчання та виховання, в ході виконання дитиною будь-якої змістовної діяльності. Прояв розумової обдарованості у дитини пов'язаний з надзвичайними можливостями дитячих років життя.

Соціально-психологічний портрет обдарованої дитини.

Обдарованість дитини може проявлятися по-різному. У результаті досліджень науковцями виділено такі характерні особливості обдарованих дітей:

- Часто "перескакують" через послідовні етапи свого розвитку.
- Допитливість. Такі діти прагнуть до пізнання, дослідження навколишнього світу і не терплять жодних обмежень своїх досліджень .
- Самостійна дослідницька практика дитини. Це забезпечує можливість вивчати невідоме раніше.
- Логічне мислення.
- Добра пам'ять.
- Зацікавленість складними задачами, які не мають певного алгоритму розв'язування.
- Оригінальне мислення, здатність висувати несподівані ідеї, які відрізняють від банальних та широко відомих.
- Здатність до аналізу. Діти мають гнучке мислення, вміння асоціювати, знаходити аналогії, зв'язки між поняттями і процесами.
- Концентрована увага, вміння утримувати увагу при наявності перешкод на сприйняття інформації, вони буквально "занурюються" у своє заняття, якщо воно їм цікаве.
- Здатність до оцінки, рефлексивне ставлення до себе, впевненість в собі.
- Схильність до лідерства. Такі діти часто стають керівниками та організаторами в групових іграх та інших справах.
- Самостійність, сміливість брати на себе відповідальність.
- Адекватна конкурентність, яка стимулює інтерес до змагання з такими ж дітьми.
- Захоплення колекціонуванням, при цьому їхня мета – не приведення колекції в ідеальний порядок, а її реорганізація, систематизація на нових підставах.
- Великий словниковий запас, із задоволенням читають словники чи енциклопедії, придумують нові слова і поняття.
- Розвинене почуття гумору.
- Різноманітністю інтересів, що породжує схильність починати кілька справ одночасно.

Ознаки обдарованого учня:

- часто перескакують через послідовні етапи свого розвитку;
- мають чудову пам'ять, беруть участь у всіх заходах, змаганнях, усних турнірах, олімпіадах тощо;
- мають великий словниковий запас, вони із задоволенням читають словники, енциклопедії;
- можуть займатися кількома справами відразу;
- дуже допитливі, активно досліджують навколишній світ;
- легко справляються з пізнавальною невизначеністю, із задоволенням сприймають складні довгострокові завдання;
- не можуть терпіти, коли їм нав'язують готову відповідь;
- можуть концентрувати свою увагу на одній справі;
- властиве надто розвинуте почуття справедливості;
- добре розвинуте почуття гумору;
- постійно намагаються вирішувати проблеми, які їм, поки що, "не під силу", й у вирішенні деяких з них домагаються успіху;
- для них характерні перебільшені страхи, оскільки вони здатні уявити собі безліч небезпечних наслідків подій;
- часто володіють екстрасенсорними здібностями;
- негативно оцінюють себе;
- інколи мають труднощі з тонкою координацією.

Показники творчої обдарованості учнів.

Учень як особистість:

1. Стійка, підвищена потреба в самоактуалізації, вияві себе, самостверженні.
2. Наявність особистої думки.
3. Інтелектуальна незалежність, зневажливе ставлення до стереотипів, авторитетів. Потреба чинити опір шаблону, нав'язаному стилю діяльності.
4. Високе самоставлення, самооцінка, потреба мати свій "Я – образ".
5. Схильність до гри, почуття гумору, дотепність.
6. Оригінальність.
7. Імпульсивність, поривчастість.
8. Широта інтересів. Інтерес до філософських питань.
9. Повна відсутність поваги до проторених шляхів.
10. Прагнення самостійно подолати труднощі, які виникли.
11. Постійне прагнення поліпшувати якість своєї продукції, вимогливість до себе.
12. Завзяття й наполегливість думки. Термін невідступно думати про певний предмет.
13. Потреба в серйозній внутрішній роботі, створенні своєї індивідуальності, духовному зростанню.

Типи обдарованих учнів.

1. Найкращий учень: усі його люблять, робить те, що йому кажуть і як; любить подобатися.
2. Бунтівник: сперечається, з ним важко спілкуватися, часто в нього виникає

стан емоційно вольового напруження, коли щось загрожує досягненню його мети.

3. Підпільник: знає, що за обдарованість не платять, а навпаки вимагають, тому прагне не вистрибувати, а бути як усі.
 4. Втікач: випадає з ліцейної системи, не може підлаштуватися до вимог ліцею, викладачів, майстрів виробничого навчання.
 5. Двобічний: відстає або має вади фізичні; його розглядають як слабкого, не помічають обдарованості.
 6. Цілеспрямований: незалежний, автономний, знає собі ціну, знає, чого хоче. Найкращий тип для розробки індивідуальної програми.
- У кожного з цих типів свій стиль поведінки, свої потреби, своя система взаємин, свій емоційно-вольовий статус. Ось чому до кожного має бути індивідуальний підхід, як у школі, так і в сім'ї.

Якості, якими має володіти вчитель для роботи з обдарованими дітьми

1. Бути доброзичливим і чуйним.
2. Розбиратися в особливостях психології обдарованих дітей, відчувати їхні потреби та інтереси.
3. Мати високий рівень інтелектуального розвитку.
4. Мати широке коло інтересів.
5. Бути готовим до виконання різноманітних обов'язків, пов'язаних із навчанням обдарованих дітей.
6. Мати педагогічну і спеціальну освіту.
7. Володіти почуттям гумору.
8. Мати живий та активний характер.
9. Виявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і до постійного самовдосконалення.
10. Мати творчий, можливо, нетрадиційний особистий світогляд.
11. Бути цілеспрямованим і наполегливим.
12. Володіти емоційною стабільністю.
13. Уміти переконувати.
14. Мати схильність до самоаналізу.

Як розвивати творчі здібності обдарованих дітей

1. Підхоплюй думки учнів і оцінюй їх зразу, підкреслюючи їх оригінальність, важливість тощо.
2. Підкреслюй інтерес дітей до нового.
3. Заохочуй оперування предметами, матеріалами, ідеями. Дитина практично вирішує дослідницькі завдання.

4. Вчи дітей систематичній самооцінці кожної думки. Ніколи не відкидай її.
5. Виробляй у дітей терпиме ставлення до нових понять, думок.
6. Не вимагай запам'ятовування схем, таблиць, формул, одностороннього рішення, де є багатоваріативні способи.
7. Культивувай творчу атмосферу – учні повинні знати, що творчі пропозиції, думки клас зустрічає з визнанням, приймає їх, використовує.
8. Вчи дітей цінувати власні та чужі думки. Важливо фіксувати їх в блокноті.
9. Іноді ровесники ставляться до здібних дітей агресивно, це необхідно попередити. Найкращим засобом є пояснення здібному, що це характерно, і розвивати у нього терпимість і впевненість.
10. Пропонуй цікаві факти, випадки, технічні та наукові ідеї.
11. Розсіюй страх у талановитих дітей.
12. Стимулюй і підтримуй ініціативу учнів, самостійність. Підкидай проекти, які можуть захоплювати.
13. Створюй проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви.
14. Створюй в школі періоди творчої активності, адже багатого геніальних рішень з'являється в такий момент.
15. Допомагай оволодівати технічними засобами для записів.
16. Розвивай критичне сприйняття дійсності.
17. Вчи доводити починання до логічного завершення.
18. Впливай особистим прикладом.
19. Під час занять чітко контролюй досягнуті результати та давай завдання підвищеної складності, створюй ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання.
20. Залучай до роботи з розробки та впровадження власних творчих задумів та ініціатив, створюй ситуації вільного вибору і відповідальності за обране рішення.
21. Використовуй творчу діяльність вихованців при проведенні різних видів масових заходів, відкритих та семінарських занять, свят.
22. Під час опрацювання програмового матеріалу залучай до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань, створюй розвиваючі ситуації.
23. Активно залучай до участі в районних, обласних, Всеукраїнських конкурсах, змаганнях, виставках.
24. Відзначавай досягнення вихованців, підтримуй та стимулюй активність, ініціативу, пошук.
25. Пам'ятай, що учень "...це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити" (К.Д.Ушинський).

Форми й методи роботи з обдарованими школярами

Удосконалити навчально-виховний процес з обдарованими дітьми, дати їм ґрунтовні знання, озброїти їх практичним розумінням основ наук допомагає насамперед періодичність проведення олімпіад з основ наук, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, конкурсів-знавців, інтелектуальних аукціонів, змагань, ігрових тренінгів, семінарів, інтелектуальних марафонів тощо. У кожній школі розробити концепцію розвитку творчої особистості.

Провести спільно з психологом діагностику учнів за параметрами моделі творчої обдарованості.

Організувати роботу учнівського наукового товариства в кожній школі, розробити його положення, залучити обдарованих учнів до написання та захисту наукових робіт.

Рекомендуємо проводити в школах конкурси на кращого учня школи; кращого учня напряму; кращого учня паралелі; кращого учня класу, образотворчого, музичного напряму.

Спробуйте створити в школі власний стипендіальний фонд.

Доцільно проводити щомісяця для учнів старших класів пізнавальні, комп'ютерні, дидактичні ігри, турніри кмітливих, вікторини з предметів. Елементи змагання, що містяться в іграх, сприяють розвитку здібностей, творчій активності, залучають учнів до життя. Також доцільно практикувати такі нові форми економічної підготовки, як ділові ігри. Гра ставить школярів в активну суб'єктивну позицію. Школярі – дійові особи ділової гри, від них залежить результат, їм приймати остаточне рішення в нестандартних ситуаціях.

У роботі з обдарованими дітьми можуть бути використані такі форми навчання: індивідуальні, фронтальні (дискусії, семінари, дебати, організаційно-діяльнісні ігри, рольові ігри), групові (парні, постійні групи зі зміною функцій, груповий поділ класу з однаковими завданнями, з різним завданням, із загальними звітом кожної групи перед усім класом). Особливою популярністю серед обдарованих дітей користуються дискусійні форми (симпозіуми, дебати. Круглі столи, невеликі сесії, ділові бесіди типа інтерв'ю, шкільні лекції, семінарські заняття). Ці форми дають можливість учням р озвинути власні риторичні здібності, опанувати методику дискусії, удосконалювати вміння висловлюватися та спілкуватися.

Для успішної роботи з обдарованими дітьми потрібно:

1. Використовувати у своїй роботі систему пошуку обдарованих і талановитих дітей.
2. Виявляти здібності учнів за такими параметрами:

- характеристика уваги;
- особливості мислення;
- характеристика пам'яті;
- особливості темпераменту з урахуванням їх в організації навчальної діяльності.

3. Внести зміни до поурочних і тематичних планів, де передбачалась би цілеспрямована робота з кожною обдарованою дитиною.

4. Використовувати на уроках мотиваційні установки, які орієнтують учнів на навчання "хочу все знати", а не "хай мене навчать".

5. Практикувати на уроках самостійні творчі завдання, роботи пошукового характеру.

Поєднати навчальні знання з науковим пізнанням: науковим пошуком істини, експериментуванням, спостереженням у природі, синтезом і аналізом природних явищ.